

12 principů systematického a úspěšného zapojení žáků s OMJ

1. Jazyk záměrně učíme ve všech předmětech

Každý vyučovací předmět má specifickou slovní zásobu a používá vlastní jazykové prostředky. Jedná se o tzv. akademický jazyk. Ten učíme postupně všechny žáky, aby porozuměli obsahu výuky a dokázali se o něm vyjadřovat. U žáků s OMJ se však nezaměřujeme pouze na terminologii, ale předvídáme všechna slova a fráze, která by pro žáky mohla být nová.

Více o tomto principu viz <https://www.inkluzivniskola.cz/propojeni-vyuky-obsahu-jazyka>.

2. Stavíme na tom, co žáci již umí

Žáci s OMJ nepřicházejí bez předchozích znalostí a dovedností. Těch si pravděpodobně ve svém mateřském jazyce osvojili ve škole i doma obrovské množství a na tyto dovednosti je důležité navazovat. Žáci díky tomu snáze pochopí, o čem se budeme učit. Tím jim umožníme zařazovat si nový obsah a jazyk do kontextu. Vhodné je využít zkušenosti a znalosti z jejich prostředí a kultury k jejich aktivaci, povzbuzení a k obohacení ostatních.

Více o tomto principu viz <https://www.inkluzivniskola.cz/aktivace-predchozich-zkusenosti-znalosti>.

3. Jako zdroj pro učení využíváme mateřský jazyk

Pro učení složitější látky je vhodné využívat výuku v mateřském jazyce. Ačkoli je v českých školách na rozdíl od zahraničí spíše výjimkou, aby byl k dispozici pedagog, který může pomoci s vysvětlením látky v mateřském jazyce, i tak můžeme žákům tuto zkušenost zprostředkovat. Pokud máme ve třídě více žáků se stejným jazykem, mohou si v pochopení pomoci navzájem. Žáci mohou dostat také výukové materiály a online zdroje v mateřském jazyce (Wikipedie, učebnice a encyklopedie v mateřském jazyce apod.).

Více o významu mateřského jazyka viz <https://www.inkluzivniskola.cz/dulezitost-materskeho-jazyka>.

4. Vizualizujeme a jsme názorní

„Ukázat žákům, co mají dělat, je často to jediné, co potřebují, aby úkol zvládli.“

Více o vizuální podpoře a názornosti viz <https://www.inkluzivniskola.cz/graficka-vizualizace-obsahu>.

5. Pomáháme si skupinovou prací

Aktivní zapojení do výuky je důležité pro učení samotné, ale i pro osvojování jazyka, který žáci ve skupině mohou používat v kontextu v bezpečí malé skupiny a slyší jej v mnoha podobách. Mohou se zároveň doptat ostatních.

Více o zapojení skupinové práce viz <https://www.inkluzivniskola.cz/prostor-pro-komunikaci>.

6. Ujistíme se, že jsou žáci schopni se zapojit

Je důležité, aby žáci věděli, co se od nich očekává, jak mají dělat konkrétní cvičení a jakých cílů mají dosáhnout. Učení je mnohem smysluplnější a motivující, pokud žáci rozumí, co se budou učit. Pokud žák nerozumí instrukci či obsahu výuky, měl by mít možnost dát to (i nenápadně) najevo. Po zadání práce je dobré si porozumění u každého žáka ověřit (nestačí ovšem otázka: „Rozumíš?“ Dítě se totiž často stydí říct, že ne. Lepší je společně udělat pár kroků).

7. Máme vysoká očekávání

Je důležité dávat žákům akademické a jazykové úkoly odpovídající jejich potenciálu, a to i v případě, že jejich jazyk na to není ještě dostatečně rozvinutý. Existuje totiž souvislost mezi očekáváním učitele a žakovým učením. Žák může ztratit motivaci, pokud jsou úkoly a výukový obsah příliš jednoduché. To je také jeden z důvodů, proč bychom žáky neměli posílat na výuku do nižších ročníků. Přílišné zjednodušení výuky může také zapříčinit, že se žáci jazykově nerozvíjejí na akademické úrovni.

Pro rozvoj jazyka i obsahu je velmi důležité **dát žákům prostor se o tématu vyjadřovat**. Čím vyšší nároky na vyjádření budeme mít, tím více se budou jazykově rozvíjet. Ukazuje se, že žáci se nejvíce jazykově rozvíjí, pokud jsou sami nuceni jazyk aktivně používat.

Více o tomto principu viz <https://www.inkluzivniskola.cz/prostor-pro-produkci-jazykovych-dovednosti>.

8. Propojujeme mluvené a psané aktivity

Když se učíme psát v mateřském jazyce, umíme už výborně mluvit a bez problémů rozumíme téměř všemu. Tuto výhodu ovšem žáci s OMJ postrádají. Když mají něco napsat nebo přečíst, často nemají v daném tématu rozvinutý mluvený jazyk (neznají slovíčka ani fráze). Před psaním nebo čtením je tedy důležité využívat různé aktivity na rozmluvení, které žákům pomohou se do jazyka „dostat“. Může to být například diskuze nad obrázkem, videem, pokusem nebo jen prostou otázkou. Žáci si budou nejprve psát poznámky, ty prezentovat ostatním, a teprve poté utvářet složitější texty.

Proces kontinuálního učení se jazyka a obsahu (jak se tento princip odborně nazývá) jsme popsali v publikaci *Jak jsme organizovali přípravný kurz* (2018), která je k dispozici na stránkách https://www.meta-ops.cz/sites/default/files/meta_jak_jsme_organizovali_prip_ravny_kurz.pdf.

9. Pokroky žáka pravidelně kontrolujeme a hodnotíme

Ptáme se, čemu žák rozuměl, co mu pomohlo, v čem měl problém. Ideální nástroj jsou žakovská portfolia; když žák vidí, co už všechno zvládl – působí to motivačně. Můžeme si vést záznamové archy, psát učitelský deník apod. Součástí kontroly pokroku by mělo být sebehodnocení žáků a také formativní zpětná vazba od učitele. Při evaluaci můžeme zaměřovat pozornost i na učební strategie, které žák používá při různých příležitostech, a ty, které naopak může více rozvíjet.

10. Žákům dáváme možnost k „předučení“, kdykoli je to možné

Když máte v plánu číst příští týden článek, ukázkou z knihy apod., dejte žákům s OMJ text již teď. Pokud budete zítra sledovat video k výuce, pošlete odkaz žákovi již dnes. Jakmile žáci mají možnost se připravit předem, zvyšuje to významně jejich porozumění a zapojení v hodinách. Pokud měli čas se na materiály podívat předem, budou se v hodinách cítit mnohem lépe a jistěji. Toto však není možné se všemi tématy a materiály – je třeba dávat pozor, aby žáci nebyli přetíženi.

11. Žáky zapojujeme do výukových i společenských aktivit

Je nesmírně důležité, aby všichni žáci bez ohledu na svůj mateřský jazyk byli schopni se zapojit do aktivit ve třídě i ve škole. Jde o zásadní věc zejména pro psychickou pohodu žáků, ale i pro výukové cíle a jazykový rozvoj. Například je důležité, aby se i žáci, kteří se teprve učí jazyk na komunikativní úrovni, mohli zapojit do exkurzí, výletů či sportovních aktivit.

12. Děti nenecháváme mluvit za celou jejich kulturu či zemi původu

Děti mají svůj unikátní příběh a zkušenosti. Je ovšem třeba mít na paměti, že stejně jako ani v Česku nežijí všichni stejně, ani ony nejsou reprezentanty své země původu. Pro výuku mohou však být zajímavé jejich přímé zkušenosti. Pokud plánujeme téma, které se přímo týká země jejich původu, nebo má kulturní souvislost s naším žákem s OMJ, nejprve si s ním promluvíme, zda se chce aktivně zapojit. Některé děti to ocení, zatímco jiné právě naopak a ty by měly mít možnost toto s díky odmítnout. Můžeme se o také poradit s učitelem ČDJ či asistentem, který dítě dobře zná.

Více o principech a doporučeních, jak zapojovat žáky s OMJ do výuky, najdete na stránkách <https://www.inkluzivniskola.cz/principy-prace-s-zaky-na-ZS-SS>.